

ÍNDEX

PRESENTACIÓ.....	IX
CAPÍTOL I. INTRODUCCIÓ.....	1
CAPÍTOL II. PLATÓ I SÒCRATES.....	18
CAPÍTOL III. LA TEORIA DE LES IDEES.....	35
CAPÍTOL IV. L'ACADÈMIA I ARISTÒTIL.....	49
CAPÍTOL V. PLATÓ I DIONISI.....	66
CAPÍTOL VI. LES LLEIS.....	83
CAPÍTOL VII. MATEMÀTICA.....	98
CAPÍTOL VIII. TEOLOGIA.....	116
ÍNDEX DE NOMS.....	132

PRESENTACIÓ

John Burnet, (1863-1928), filòleg escocès del qual presentem aquesta obra, va ser professor de grec a la Universitat de St. Andrews des del 1892 fins al 1926, data de la seva jubilació.

Burnet es autor d'*Early Greek Philosophy*;¹ (1892) un estudi sobre el pensament presocràtic que va fer època i que va anar ampliant i millorant en successives edicions; *The Ethics of Aristotle* (1900); *Platonis Opera* (1900-1907); *Plato: Phaedo* (1911); *Greek Philosophy. Thales to Plato*² (1914); *The Socratic Doctrine of the Soul* (1916); *Plato. Euthypro, Apology of Socrates, Crito* (1924); i *Platonism* (1928).

Juntament amb A. E. Taylor, (1896-1945) va formar part de l'anomenada escola escocesa, que es caracteritzà per una interpretació totalment socràtica dels primers diàlegs de Plató. Per Burnet i Taylor, els anomenats diàlegs socràtics contenen l'autèntica doctrina de Sòcrates, sense que Plató hi intervingui més que per donar-ne una descripció dramàtica que ens transporti a l'època de Pèricles, quan Sòcrates interrogava els seus conciutadans amb l'anomenat mètode socràtic.

¹ Hi ha traducció catalana, *L'Aurora de la filosofia grega*, Barcelonense d'Edicions, 2010.

² Hi ha traducció catalana, *La filosofia grega. De Tales a Plató*, Institut d'Estudis Catalans, 2013.

PLATONISME

D'aquesta manera, la teoria de les formes seria genuïnament socràtica i no platònica. Sòcrates l'hauria recollit dels pitagòrics del seu temps i hauria adaptat les formes matemàtico-pitagòriques a conceptes morals i estètics.

Segons Burnet, Plató va escriure els seus primers diàlegs abans de la fundació de l'Acadèmia amb l'únic objectiu de perpetuar la figura de Sòcrates amb el seu inimitable geni dramàtic. Només després de la fundació de l'Acadèmia hauria començat a desenvolupar una filosofia pròpia, amb la conseqüència que en un dels seus diàlegs més tardans, el *Parmènides*, va abandonar la teoria de les formes, per no parlar-ne mai més.

L'obra que presentem, *Platonisme*, és un recull de conferències de Burnet sobre Plató que donà a la Universitat de Califòrnia l'any de la seva mort, el 1928.

En aquestes, desenvolupa i confirma idees ja esmentades en altres obres, i en especial a *Greek Philosophy. Thales to Plato*.

Per Burnet, a diferència d'altres autors com Hegel o Brochard, que creien que Xenofont és el guia més fiable per a entendre el pensament de Sòcrates, l'únic intèrpret fidel de Sòcrates és Plató. Xenofont, Aristòfanes i Aristòtil, per diversos motius no proporcionarien una visió ajustada del Sòcrates històric.

En el capítol sobre la teoria de les formes, Burnet confirma sense canvis el que ja havia exposat en obres anteriors i en reafirma el seu origen pitagòrico-socràtic interpretant unes paraules del *Fedó* en el sentit que l'exposició d'aquesta teoria per part de Sòcrates als oients

PRESENTACIÓ

d'aquest diàleg —entre els quals hi ha alguns pitagòrics—, no provoca la més mínima sorpresa entre ells, que hi semblen del tot familiaritzats.

Quan a les *Lleis*, Burnet considera que són la base de tot el dret romà i fins i tot de tot el que ha vingut després. En aquest sentit, per ell aquesta és l'obra cabdal de Plató, i es lamenta que no hagi estat llegida ni estudiada com caldria.

En l'últim capítol, Burnet lloa la teologia platònica i és especialment dur amb Aristòtil, al qual acusa d'haver estat un fre per al progrés de la ciència i de no haver entès mai la teoria de les formes a causa del seu origen joni, que li impedeix entendre correctament la matemàtica d'origen pitagòrico-platònic que si que conté —per el nostre autor— una visió científica del món.

Per Burnet l'intent tomista d'adaptar la filosofia d'Aristòtil a la doctrina de l'Església és un accident històric particularment desafortunat que s'ha de corregir amb l'adaptació de la doctrina platònica, molt més afí als dogmes de l'Església i alhora, molt més científica que l'aristotelisme.

Harold Roig i Gorina

CAPÍTOL I

INTRODUCCIÓ

Us he de parlar d'algú que fou en moltes coses l'home més gran que mai ha viscut, Plató d'Atenes. Naturalment, no esperareu que intenti donar-vos res semblant a una explicació completa de la seva filosofia. Això encara no es pot fer. En realitat, ara estem començant a veure que Plató ha estat la font de tot el que és millor i més important en la nostra civilització, però encara no ha arribat l'hora que es pugui mostrar en detall com això ha estat possible, i fins i tot podria ser que aquest temps no arribés mai del tot. Hi ha raons que ho justificaran quan seguim endavant; per ara n'hi haurà prou a indicar on rau el problema. Veurem que és d'aquells que no admet una solució fàcil.

En tots els tractats de filosofia grega hi ha tres noms que sobresurten clarament, els de Sòcrates, Plató i Aristòtil. És per ells que les èpoques posteriors deuen tant a Grècia, per molt que en realitat pocs en siguin conscients. Fins i tot en l'Edat Mitjana fou així. El *Timeu* de Plató (o la seva major part) es va conservar en versió llatina quan el grec restava pràcticament oblidat a occident, i alguns dels tractats lògics

PLATONISME

d'Aristòtil es van conservar de la mateixa manera. Durant un període relativament curt del final de l'Edat Mitjana van ser relativament fàcils d'obtenir a l'oest d'Europa i tingueren una influència enorme durant un temps. Amb el Renaixement Plató esdevingué un cop més accessible, i la recuperació dels seus textos estigué marcada pel naixement de la ciència moderna. Tot això és ben conegut, i aquí només necessitava esmentar-ho. Però encara resta un problema seriós que vull exposar de la manera més clara i, si és possible, buscar-hi una solució, o almenys, deixar clar on rau la solució. Per establir-lo breument, el problema és, admetent que tota la ciència moderna retorna finalment a Sòcrates, Plató i Aristòtil, tenim mitjans per a distingir la contribució que hi feren cadascun d'aquests homes? No és una pregunta fàcil de respondre. Sòcrates no va escriure res, i cal tenir present que durant el període més esplendorós de la seva història Atenes no tenia una literatura en prosa. Aquest és motiu pel qual no hi ha «obres de Sòcrates». Plató escriví molt, del qual sortosament s'ha conservat tot, però no hem d'oblidar que fins i tot ell reservà la majoria de les seves ensenyances per a la seva escola, i no tenim dret a suposar que les posseïm completes en les seves obres escrites. Amb Aristòtil, de nou, el cas és diferent. Ell, com Plató, escriví obres per ser publicades, però també escriví conferències per donar a la seva escola. Aquest escrits restaren desconeguts durant els dos segles posteriors a la seva mort, i quan al final van sortir a la llum, el resultat va ser que les obres que havia publicat en vida seva desaparegueren,

INTRODUCCIÓ

i només s'han pogut recuperar en part gràcies al treball laboriós dels estudiosos durant el segle XIX. Veurem que no és una labor fàcil decidir el que devem a Sòcrates, Plató i Aristòtil respectivament, i penso que en intentar-ho hi ha una mica d'atreviment. Encara més, crec que hi ha alguns punts que s'han passat per alt, i penso que fóra bo reconsiderar-los. Crec que la millor manera de fer-ho serà començant amb Plató.

Sabem que Plató va viure vuitanta anys (427-347 aC) i que publicà obres que encara existeixen.¹ Naturalment, és obvi que no podem esperar entendre-les correctament si no podem descobrir alguna pista que ens doni l'ordre amb el qual foren escrites. Tal com les tenim, estan agrupades en grups de quatre diàlegs anomenats «tetralogies», però aquesta agrupació no està basada en consideracions cronològiques, de manera que hem de buscar algun mitjà per ordenar-les que ens doni la clau del desenvolupament del pensament de Plató. De seguida veiem que ell començà més com a dramaturg que no pas com a filòsof. En moltes obres podem veure que el seu principal objectiu va ser preservar la memòria de les ensenyances de Sòcrates per a la generació que no hi havia tingut contacte directe, i que ho fa sense referència al temps en el qual escrivia. És evident que Plató estigué profundament impressionat pel seu gran mestre, i que el seu primer objectiu va ser fer-lo reviure per a aquells que no l'havien con-

¹ Hi ha alguns diàlegs catalogats com a «espuris» (νόθοι) al final dels nostres manuscrits, i n'hi ha dos o tres més que també semblen sospitosos, però no hi ha rastre de cap obra publicada que no hagi sobreviscut.

PLATONISME

gut. Això constituí un fet nou, com també ho va ser la forma dialogal que adoptà per mantenir viva la memòria del mestre. És molt important recordar-ho. En temps posteriors va esdevenir freqüent escriure diàlegs sobre temes filosòfics que difícilment haurien estat intel·ligibles per a les persones a qui es posaven en boca seva, i generalment s'ha assumit que Plató s'ha d'interpretar d'aquesta manera. Podria ser així, però no hauríem de començar amb aquesta suposició. Hem de recordar que Sòcrates no escriví res, i que cap atenès no escriví res en prosa fins al final de la seva vida. De qualsevol manera, és natural suposar que el primer escriptor de diàlegs filosòfics intentés reproduir la manera de fer del seu mestre. Més endavant veurem que hi ha molt bones raons per a creure que Plató ho féu; per ara només vull apuntar que no estem justificats a creure que no ho fes.

En primer lloc, hem de recordar que les obres de Plató pertanyen al segle IV aC, i que Sòcrates va ser condemnat a mort al començament d'aquest segle (399 aC), quan tenia setanta anys i Plató no en tenia trenta. Encara més, els darrers anys de la vida de Sòcrates havien estat terribles per a Atenes. Els homes que havien fet del segle V aC un període tan important per a la seva història havien mort quasi tots, i malgrat que sabem el suficient de l'època de Pèricles per a veure que fou un temps de ferment intel·lectual a Atenes, no hem d'oblidar mai que Plató no nasqué fins una mica després de la mort de Pèricles, i que els últims anys del segle V aC veieren la caiguda de l'imperi atenès i la desaparició de pràcticament cadascun dels

INTRODUCCIÓ

homes que durant un temps l'havien convertit en el centre artístic i intel·lectual del món grec. Hem de recordar que molts dels homes que es reunien al voltant de Sòcrates en el temps d'abans de l'esclat de la guerra del Peloponnès (431 aC) no el pogueren veure fins que s'acabà la guerra, tot i que Plató ens diu en el *Fedó* que alguns anaren a Atenes per estar amb ell quan fou condemnat a mort.¹

Afortunadament, en aquell temps Plató tenia un geni dramàtic, i sembla que per ell la cosa més important era preservar la memòria del seu mestre, que altrament s'hauria perdut. Hem de recordar que la filosofia no era en absolut un producte d'Atenes. En realitat, Sòcrates i Plató eren ciutadans atenesos, però llevat dels seus, no hi ha cap altre nom atenès que sigui de primera importància en la història de la filosofia. Abans del temps de Sòcrates només és en les ciutats jòniques de l'Àsia Menor i d'Itàlia que trobem els orígens de la ciència i la filosofia,² i va ser a Atenes on les filosofies de l'est i l'oest de Jònia anaren a reunir-se en mans de Sòcrates. Però com ja he dit, ell no escriví res, i si Plató no hagués escrit diàlegs socràtics, pràcticament no en sabríem res.

Car hem de tenir sempre present que sabem molt poc de la gran època d'Atenes. Fins i tot Pè-

¹ En el *Fedó* 59c, Simmias, Cebes i Fedondas, els pitagòrics de Tebes, i Euclides i Terpsió, els eleàtics de Mègara són mencionats de manera especial com a estant presents quan Sòcrates fou condemnat a mort.

² L'única possible excepció és Empèdocles d'Agrigent, que pogué haver estat dori, ja que Agrigent era una colònia de Rodes. Malgrat això, hi degué haver una considerable població predòria a Rodes.

PLATONISME

ricles és per a nosaltres una figura misteriosa, i els seus rivals i opositors encara més. No sabem pràcticament res del que pensaven i sentien els atenesos durant l'època de Pèricles. Encara sabem menys del moviment intel·lectual de la gran època que fou l'època de Sòcrates, i aquest és el motiu pel qual la seva personalitat ens és tan difícil de copsar. Aquest és el perquè es pensa en ell com a pertanyent al final del segle v, malgrat que va néixer el 470 aC o una mica abans, que fou contemporani de la introducció de la filosofia jònica a Atenes i de les controvèrsies a què això naturalment donaria lloc, i que tot això succeí més de trenta anys abans que nasqués Plató. Mai no entendrem Sòcrates si no tenim en compte constantment que pertany a l'època de Pèricles i que va ser contemporani dels grans dies de la seva ciutat nadiua, amb el seu Partenon i els marbres d'Elgin. Aquest és el motiu pel qual si Plató no hagués escrit diàlegs socràtics, avui pràcticament no en sabriem res. Afortunadament, la mort de Sòcrates va marcar un punt d'inflexió en la vida de Plató. Ell havia intentat dedicar-se a la política, però l'execució de Sòcrates féu que li semblés impossible, i en lloc d'això, es dedicà tant com pogué a preservar la memòria del seu mestre per les generacions futures. En relació amb això hi ha dos punts que convé destacar. El primer és que Plató només esmenta el seu propi nom en tres de les seves obres (si exceptuem les *Cartes*). En l'*Apologia*,¹ Sòcrates s'ofereix a preguntar als coneguts amb els quals ha tingut més relació per a demostrar que no els ha «corromput» i, entre

¹ *Apol.* 34a 1.

INTRODUCCIÓ

d'altres, al germà de Plató, Adimant. Després del veredict de culpabilitat, Plató és mencionat un cop més oferint garanties si el tribunal accepta una pena alternativa.¹ Com que l'*Apologia* ha d'haver estat escrita poc després de la condemna de Sòcrates, podem suposar amb justícia que aquests fets eren tan notoris que no se'ls podia passar per alt. Més endavant, en el *Fedó* l'absència de Plató en l'últim dia de vida de Sòcrates s'explica pel narrador amb les simples paraules «Crec que Plató estava malalt».² A més, sembla que Plató no es refereix enlloc més dels seus diàlegs al que va succeir després de la mort de Sòcrates el 399 aC.³ Queda clar, doncs, que pel que fa a ell, la seva mort va constituir la fi de la història atenesa.

Però Plató no sols era un geni del drama; també va esdevenir el cap d'una escola filosòfica, l'Acadèmia, que estava a punt per a emprendre la tasca de completar l'obra, no sols de Sòcrates, sinó també la de la societat pitagòrica del sud d'Itàlia, i de desenvolupar-la encara més. Naturalment, això significa que Sòcrates ja no podia ser més la figura principal en el diàlegs que Plató continuà escrivint en els seus últims anys. A l'oest ell havia après molt més del que li ensenyà el seu mestre i, com veurem, s'ha-

¹ *Apol.* 38b 6.

² *Phaedo* 59b 10. Πλάτων δὲ οἶμαι ἡσθένει. Això, naturalment, és dit per Fedó, de manera que és absurd dir que Plató ha d'haver sabut molt bé si estava malalt o no, com diu Zeller, per exemple.

³ Naturalment, estic al corrent que es poden trobar un o dos anacronismes d'aquests. No són prou importants per a ser abordats aquí. En qualsevol cas, crec que tots dos són deguts a un malentès.

PLATONISME

via implicat en política d'una manera molt més significativa que Sòcrates. Per aquests motius, Sòcrates ja no podia ocupar el lloc principal en les últimes obres de Plató, tot i que encara és present en totes menys l'última, i en una d'elles, el *Fileb*, apareix un cop més com el principal interlocutor. Però en conjunt, ocupa un lloc secundari fins que en l'última obra de Plató, les *Lleis*, desapareix del tot. Crec que és molt significatiu que Sòcrates encara aparegui en els diàlegs que tracten de matèries que a ell realment li haurien semblat estranyes, i encara més, que romanguí silenciós quan aquestes matèries comencen a ser discutides. Això significa que Sòcrates féu una impressió tan profunda durant la joventut de Plató, que no el podia deixar fins i tot en aquells diàlegs que van molt més enllà del que Sòcrates podia haver ensenyat, i hi ha prou indicacions dels punts en els quals Plató sentia que havia deixat enrere Sòcrates. Això segurament significa el següent; que en els últims diàlegs Sòcrates roman en silenci justament sobre aquelles matèries en les quals aquests fan les contribucions més importants a la filosofia. Això vol dir que aquests diàlegs van molt més enllà de les ensenyances del mestre, i el fet que Plató trobi correcte no fer-lo parlar és una garantia del caràcter socràtic dels primers diàlegs. Segurament, és clar que si Plató s'havia acostumat durant anys a fer de Sòcrates el mestre parlant dels seus propis punts de vista filosòfics i els seus lectors entenien els seus escrits en aquest sentit, no hi hagués hagut cap motiu per no haver continuat escrivint de la mateixa manera fins al final. Això s'escau de manera especial al

INTRODUCCIÓ

Fedó, que certament dóna la impressió de ser en un alt grau un intent de memorial de Sòcrates i no una explicació dels propis punts de vista de Plató.

Ara arribem al que evidentment és la part més arriscada d'aquesta anàlisi. ¿Tenim mitjans per a distingir els diàlegs que ens ofereixen les ensenyances de Sòcrates en la seva forma més o menys genuïna, d'aquells en els quals Plató està bàsicament preocupat amb la seva pròpia contribució a la filosofia? Crec que en tenim, i em proposo apuntar breument quins són. És evident que l'única manera que tenim de determinar la cronologia dels escrits de Plató és a través d'una estreta anàlisi del seu llenguatge. El primer intent de posar en pràctica aquest mètode va ser portat a terme pel meu predecessor a St. Andrews, Lewis Campbell, el 1867 en la seva edició del *Sofista* i el *Polític*.¹ En la introducció ell mostra que, en un gran nombre de característiques lingüístiques, aquests dos diàlegs són diferents de la gran massa d'escrits de Plató, mentre que estan d'acord amb un nombre molt més petit, a saber, les *Lleis*, el *Timeu*, el *Crítias* i el *Fileb*. Ara bé, les *Lleis* es consideren l'última obra de Plató, del qual sembla seguir que aquests diàlegs pertanyen a l'últim grup dels seus escrits. Sobre suposicions similars es va veure ben aviat que un segon grup el formaven *La República*, el *Fedre*, el *Tee-tet* i el *Parmènides*, que semblen pertànyer a un

¹ *The Sophistes and Politicus of Plato, with revised text and English notes*, per LEWIS CAMPBELL, M. A., professor de grec a la Universitat de St. Andrews (Oxford, The Clarendon Press, 1867).